

ARAŞTIRMA

Erkan Gürkaş¹
Mehmet Kiraz¹

¹Gaziantep İstasyon Aile Sağlığı Merkezi, Gaziantep
²Gaziantep Üniversitesi Halk Sağlığı AD, Gaziantep

Yazışma Adresi:
Uz. Dr. Erkan Gürkaş
Aile Hekimliği Uzmanı, Gaziantep
İstasyon Aile Sağlığı Merkezi,
Gaziantep
Tel: 0 312 417 51 90
Email: egurkas@yahoo.com

Konuralp Tıp Dergisi
e-ISSN1309-3878
konuralptipdergi@duzce.edu.tr
konuralpgeneltip@gmail.com
www.konuralptipdergi.duzce.edu.tr

Gaziantep İstasyon Aile Sağlığı Merkezi Bölgesindeki 15-49 Yaş Kadınların Aile Planlaması Yöntemi Kullanım Düzeyinin Belirlenmesi

ÖZET

Çalışmanın amacı; Aralık 2011-Mayıs 2012 tarihleri arasında Gaziantep İstasyon Aile Sağlığı Merkezi'ne başvuran, 15-49 yaş arası kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanma oranlarını saptamaktır. Veriler, bu tarihler arasında başvuran 15-49 yaş arası kadınlarla yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir. Evli kadınların %74.3'ünün aile planlaması yöntemi kullandığı tespit edilmiştir. 15-49 yaş evli kadınların %50,5'i modern (etkili) yöntemleri tercih etmiştir. En sık tercih edilen yöntemler kondom ve rahim içi araçtır. Yöntem kullanmama nedenlerinin başında gebelik, gebe kalma isteği ve emzirme gelmektedir.

Sonuç olarak; İstasyon Aile Sağlığı Merkezi'ne başvuran, 15-49 yaş arası evli kadınlarda aile planlaması yöntemi kullanma ve modern yöntem kullanma oranı yüksektir. Bu da Aile Sağlığı Merkezi'nin il merkezinde ve kolay ulaşılabilir olmasına ve merkezdeki sağlık personelinin bu hizmeti başarılı bir şekilde vermesine bağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Aile Sağlığı Merkezi, 15-49 Yaş Kadınlar, Aile Planlaması

Determination of the Family Planning Methods Usage in 15-49 Aged Women at Gaziantep İstasyon Family Health Center Region

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the ratio of usage of family planning methods between the 15-49 aged women who applied to Gaziantep İstasyon Family Health Center between December 2011 and May 2012. Face to face interviews were applied to these women. 74.3% of married 15-49 aged women were using family planning methods. Also 50.5% of them were using modern (effective) methods. Most preferred effective methods were condom and intrauterine device. Reasons for not using family planning methods were given as pregnancy, wish of having pregnancy and nursing.

As a result, the ratio of usage of family planning methods in 15-49 aged married women who applied to Gaziantep İstasyon Family Health Center is high. Also the ratio of usage of effective (modern) methods is high. These results may be due to the central and easily accessible location of the family health center and the success of health personnel in giving the family planning services.

Key Words: Family Health Center, 15-49 Aged Women, Family Planning

GİRİŞ

Aile hekimliği disiplini koruyucu hekimliğin özel bir yeri vardır. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde tarama testleri ile bazı kanser türlerinde erken tanı ve erken tedavi mümkün olabilmektedir (1).

Koruyucu hizmetlerde hastalıkların erken tanısı dışında, aile planlaması ile istenmeyen gebeliklerin engellenmesi de önem taşımaktadır. Aile planlaması, istenmeyen gebelikleri önleyerek, buna bağlı olarak da aşırı doğurganlığı azaltarak, anne ve çocuk sağlığına olumlu katkısı nedeniyle toplumun sağlık kalitesinin yükseltilmesinde önemlidir. 1984 yılında yapılan Uluslararası Nüfus Konferansı'nda, aile planlaması, bireylerin istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaya, doğumlarının arasını açmaya, serbestçe ve sorumluya karar vermeleri, bu amaçla bilgi, eğitim ve araçlara sahip olmaları şeklinde tanımlanmıştır (2).

Ülkemizde anne ölüm nedenleri, %52,1 önlenebilir, dolaylı veya doğrudan obstetrik nedenler, %25 riskli gebelik, %18,4 aile planlaması hizmetlerinin eksikliği veya aksamaları, %4,5 diğer nedenler olarak gösterilmiştir (3).

Bu bağlamda, aile planlaması uygulamalarının yasallaştığı 1965 yılından bugüne kadar her geçen gün aile planlaması artarak değer kazanmaktadır. Ana çocuk sağlığı ve üreme sağlığı hizmetleri yeterince verilemeyen, birinci basamak kuruluşları eksik olan bölgelere öncelik verilerek, il merkezlerinde her 100000 nüfusa bir merkez, yerleşim nüfusu en az 30000 olan ilçe merkezlerinde ise bir adet olmak üzere Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri kurulmuştur (4-6). Günümüzde aile hekimliği uygulamasının devreye girmesiyle aile planlaması hizmetleri Aile Sağlığı Merkezleri'nde aile hekimleri ve yardımcı sağlık personelleri tarafından verilmektedir.

Bu çalışmada, Gaziantep İstasyon Aile Sağlığı Merkezine başvuran 15-49 yaş arası kadınlarda, aile planlaması yöntemlerinin kullanılma oranı ve bu yöntemleri kullananların hangi yöntemi ne kadar sıklıkla kullandıklarının araştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma Aralık 2011-Mayıs 2012 tarihleri arasında Gaziantep İstasyon Aile Sağlığı Merkezi'ne başvuran 15-49 yaş grubundaki 4664 kadın üzerinde yapılmıştır. Kişilerle yüz yüze görüşülerek medeni durumları, aile planlaması kullanıp kullanmadıkları, kullanıyorlar ise kullandıkları yöntem, kullanmıyorlar ise kullanmama sebepleri sorulmuştur. Oral kontraseptif, rahim içi araç, enjeksiyon, norplant, diyafram, kondom ve tüp ligasyonu modern (etkin) yöntemler olarak, takvim yöntemi ve geri çekme geleneksel yöntemler olarak değerlendirilmiştir.

Veriler, Microsoft Office Excel 2007 programına girilerek, ayrı ayrı oranlar hesaplanmış ve tanımlayıcı tablolar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan 4664 kadının 1438'i bekar, 42'si dul ve 51'i de eşinden boşanmıştı. Bu kadınlar çalışmanın dışında tutuldu. Çalışmaya 3133

kadınla devam edildi (Tablo 1). 3133 kadının 2330'u (%73,3) bir aile planlaması yöntemi kullanırken, 803'ü (%25,7) çeşitli nedenlerle herhangi bir yöntem kullanmıyordu. Aile planlaması kullanan 2330 kadının 1131'i (%48,5) kondom, 293'ü (12,6) rahim içi araç, 244'ü (%10,4) oral kontraseptif, 175'i (%7,5) tüp ligasyonu, 22'si (%1) enjeksiyon yöntemi kullanırken, 415'i (%17,8) geri çekme ve 50'si (%2,2) takvim yöntemi kullanıyordu (Tablo 2).

Tablo 1. Kadınların medeni hallerine göre dağılımları

	Sayı (n)	%
Evlü	3133	67
Bekar	1438	31
Dul	42	0,1
Boşanmış	51	1,1
Toplam	4664	100

Tablo 2. Kullanılan aile planlaması yöntemleri

	Sayı (n)	%
Kondom	1131	48,5
Rahim içi araç	293	12,6
Oral kontraseptif	244	10,4
Tüp ligasyonu	175	7,5
Enjeksiyon	22	1
Geri çekme	415	17,8
Takvim	50	2,2

Tablo 3. Yöntem kullanmayanların kullanmama sebepleri

	Sayı (n)	%
Gebelik	432	53,8
Gebe kalmak istiyor	146	18,2
Emzirme	106	13,2
Menopoz döneminde	63	7,8
İnfertilite	32	4
Eşi başka bir yerde	16	2
Histerektomi operasyonu geçirmiş	8	1

Tablo 4. 15-49 yaş evli kadınlarda yöntem kullanımı

	Sayı (n)	%
Kondom	1131	36
Rahim içi araç	293	9,4
Oral kontraseptif	244	7,8
Tüp ligasyonu	175	5,6
Enjeksiyon yöntemi	22	0,7
Modern (etkin) yöntem kullanımı	1865	59,5
Geri çekme yöntemi	415	13,2
Takvim yöntemi	50	1,6
Geleneksel yöntem kullanımı	465	14,8

Aile planlaması kullanmayan 803 kadının 432'si (%53,8) gebelik nedeniyle, 146'sı (%18,2) gebe kalmak istediği için, 106'sı (%13,2) emzirme nedeniyle, 63'ü (%7,8) menopozda olduğu için, 32'si (%4) infertilite nedeniyle, 16'sı (%2) eşi başka bir yerde olduğu için ve 8'i (%1) daha önceden histerektomi operasyonu geçirdiği için aile planlaması yöntemi kullanmadığını belirtti (Tablo 3). 15-49 yaş arası tüm evli kadınları değerlendirdiğimizde, modern yöntemlerden

kondom kullanma %36, rahim içi araç kullanma %9,4, oral kontraseptif kullanma %7,8, tüp ligasyonu yaptıрма %5,6, enjeksiyon yöntemi kullanma %0,7, geleneksel yöntemlerden geri çekme yöntemi kullanma %13,2 ve takvim yöntemi kullanma da %1,6 olarak tesbit edildi. Modern (etkin) yöntem kullanma oranı %59,5 iken geleneksel yöntemler kullanma oranı da %14,8 idi (Tablo 4).

TARTIŞMA

Çalışmada, 15-49 yaş arasındaki 3133 evli kadının %74,3'ü bir aile planlaması yöntemi kullanırken, %25,7'si hiçbir yöntem kullanmıyordu. Özdemir ve ark.'nın Düzce il merkezinde yaptıkları çalışmada, aile planlaması yöntemi kullanım oranı %80,5 bulunmuştur (7). Kaya ve ark.'nın Bingöl'de yaptıkları çalışmada, aile planlaması yöntemi kullanım oranı %83,2'dir (8). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003 sonuçlarına göre ise, evli kadınların %71'i herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmaktadır (9).

Bu çalışmadaki değerler, TNSA 2003 değerlerine yakın olmakla birlikte, diğer iki çalışmanın değerlerinden biraz düşük bulunmuştur. Çalışmamızda; 15-49 yaş evli kadınların %50,5'i modern (etkin) yöntemler kullanırken, %14,8'i geleneksel yöntemler kullanmaktaydı. Kaya ve ark.'nın Bingöl İli'nde yaptıkları çalışmada bu oranlar sırasıyla %60,1 ve %23,1 idi (8). TNSA 2003 sonuçlarına göre, kadınların %42,5'i modern yöntem, %28,5'i geleneksel yöntem kullanmaktaydı (9). Türkiye'de evli kadınların %64'ü gebeliği önleyici bir yöntem kullanmakta olup, bunun da çoğunu modern yöntemler oluşturmaktadır (10). Bizim çalışmamızda bu oranlar, diğer çalışmalarla uyumlu görünmektedir. Ancak, çalışmamızdaki sonuçların TNSA 2003 değerlerinden hafif yüksek olması, çalışmaya katılan kadınların kentsel yerleşim merkezinde yaşamaları olarak değerlendirilebilir.

Nitekim sonuçlar Bingöl il merkezindeki çalışma sonuçlarına yakındır. Modern (etkin) yöntem kullanan kadınlarda en sık kullanılan yöntemler, sırasıyla kondom ve rahim içi araç olarak saptandı. En az kullanılan yöntem ise enjeksiyon yöntemi idi. Giray ve ark.'nın çalışmasında, en sık kullanılan etkili yöntem birinci sırada rahim içi araç, ikinci sırada kondomdu (11). Kaya ve ark. Bingöl'de yaptıkları çalışmada, etkin yöntemlerde birinci sırada rahim içi aracı, ikinci sırada kondomu saptamışlardır (8). TNSA 2003 sonuçlarına göre, en sık kullanılan etkili yöntem birinci sırada rahim içi araç ve ikinci sırada kondomdu (9). Bizim çalışmamızda da rahim içi araç ve kondom kullanma ilk iki sırayı almaktaydı. Ancak, bizim çalışmamızda kondomun, rahim içi araca göre oldukça yüksek oranda tercih edildiği saptanmıştır. Bunun muhtemel nedeninin, rahim içi aracın uygulama yönteminin kondoma göre daha zor olması ve yan etkilerinin hayat kalitesini düşürmesi olduğunu düşünmekteyiz.

Yöntem kullanmama gerekçelerinin genellikle haklı sebeplere dayandığını görmekteyiz. Buradan da, il merkezinde olmasından dolayı aile sağlığı merkezimize kolay ulaşılabildiği, merkezdeki sağlık personelinin aile planlaması uygulamalarında başarılı olduğu sonucuna varabiliriz.

Sonuç olarak; Gaziantep İli İstasyon Aile Sağlığı Merkezi'nde, 15-49 yaş arası evli kadınların aile planlaması kullanma oranları, Türkiye'de yapılan benzer çalışmalarla uyumluydu. Ülke genelinde, birinci basamak sağlık hizmetlerinde aile hekimliğinin, hekim ve hastalar arasındaki olumlu ilişkiyi arttıracığını, bunun sonucu olarak da aile planlaması hizmetlerinin daha da iyiye gideceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

1. Ak M, Canbal M, Turan S, Gürbüz N. Aile hekimliği polikliniğine başvuran kadınlarda pap smear testinin farkındalığının değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi* 2010;2(2):1-4.
2. WHO. Definitions and Indicators in Family Planning Maternal-Child Health and Reproductive Health World Health Organization. Family and Reproductive Health European Regional Office, 1999.
3. Açıklım İ. Türkiye'de ana sağlığı ve aile planlaması. *Sted* 2001;10(5):176-80.
4. Akın A, Aslan D. Kadın sağlığı. *Yeni Türkiye* 2001;7(39):524-34.
5. Akın A, Aslan D. Cumhuriyet ve kadın. *Sağlık ve Toplum* 1998;8(3-4):5-10.
6. Bilgili N, Akın A. Uluslararası kararlarda kadın konusu. *Sağlık ve Toplum* 1998;8(3-4):11-5.
7. Özdemir İ, Yıldırım U, Demirci F, Duras G, Yücel O. Düzce'de yaşayan 15-49 yaş grubu evli kadınların kontraseptif yöntemi kullanma ve kullanmama nedenleri. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi* 2002;4(3):19-22.
8. Kaya H, Tatlı H, Açık Y, Deveci ES. Bingöl İli Uydükent Sağlık Ocağı bölgesindeki 15-49 yaş kadınların aile planlaması yöntemi kullanım düzeyinin belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2008;22(4):185-91.
9. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü. Ankara, 2003.
10. Akın A. Türkiye'de ana sağlığı, aile planlaması hizmetleri ve isteyerek düşükler. Türkiye nüfus ve sağlık araştırması 1998 ileri analiz sonuçları. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, Türkiye Aile Planlaması Vakfı, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. Ankara, 2002.
11. Giray H, Keskinöglü P. Işıkkent Sağlık Ocağı'na başvuran 15-49 yaş evli kadınların etkili aile planlaması yöntemi kullanımı ve etkileyen etmenler. *Sted* 2006;15(2):23-6.